

HAMZA DEZSŐ ÁKOS

HAMZA DEZSŐ ÁKOS HAZATÉRÉSE

Hamza D. Ákos filmrendező, gyártásvezető, forgatókönyvíró, költő, politikus, festő és szobrász művészettörténeti kánonba emelésére az elmúlt másfél évtizedben természetesen már történetek kísérletek, ám a remélt átütő siker máig elmaradt. A polihisztor által hátrahagyott gazdag életművet elsőként és kizárólag a jászberényi Hamza Gyűjtemény és Jász Galéria munkaközössége kezdte feldolgozni, aminek eredményeképpen elkészült egy monográfia és egy filmográfia, megjelent egy verseskötet, ám a kiadói tevékenység mellett néhány kamarakiállítás, tudományos előadás, rendezvény is szolgálta a hagyatékápolás nemes ügyét. Az 1987-ben Jászberény városának adományozott kollektív egy szelete 2013-ban annak okán került ideiglenesen Hódmezővásárhelyre, hogy a múzeumalapító donátor ebben a Csongrád megyei városban született 1903-ban. Márpedig az otthon, a gyermekkor, a világra eszmélés helyszíne legtöbbünk életében kivételes jelentőségű.

Innen, feltételezhetően a vasúti főállomás épületéből került Hamza D. Ákos szüleivel együtt Nagyszébenbe, majd 9 évesen Aradra, ahol kamaszként Jávor (szül. Jermann) Pál és Cifra Géza (Németországban kiteljesedett író, filmrendező) társaságában ismerkedett a nagyvárosi milióval, a filmszínházakat övező pezsgéssel. Gimnáziumba már Szolnokon járt, majd a kecskeméti piaristáknál, mert a háború kitörése a családi kötelekeket is átrendezte. Sok más frissen érettségizett ifjúhoz hasonlóan egy ideig Dezső is a kivándorlást fontolgatta, de mivel ilyen téren nem járt sikerrel, Budapestre költözött, ahol kitanulta a fényképészetet és a címfestést, amely bizonyára fontos szerepet játszhatott művésszé válásában. Döntő jelentőségű azonban a Magyar Királyi Képzőművészeti Főiskola légköre volt számára, hisz pedagógus-hallgatóként kapcsolatba került a Csók István köré szerveződött értelmiségiekkel. Ekkor ismerkedhetett meg Trauner (szül. Trau) Sándorral (a későbbi Oscar-díjas díszlettervezővel), aki szintén Csóknak köszönhetően jutott ki Párizsba, ahol Lazare Meerson révén Luis Buñuel, Marcel Carné és René Claire neves francia rendezők stábjában kamatoztathatta tehetségét, mi tagadás, egészen ügyesen. Claire mellett leste el a filmkészítés fortélyait Hamza is. Nagy kár és hátrány, hogy életének eme szakaszáról egyelőre nagyon kevés adat áll a rendelkezésünkre. Tudjuk viszont, hogy a francia fővárosban eltöltött tíz év alatt tagja volt a Le Dôme montparnasse-i étteremben összegyűlt asztaltársaságnak, így első kézből értesült a művészeti-irodalmi élet eseményeiről. Karrierje is ekkor indult: az olasz- és németországi múzeumokban tett látogatásai mellett a filmgyárban dolgozott, főként dekoratőrként. Az ily módon szerzett tudásának vette hasznát Magyarországon 1938 után, amikor arra kérték, vállaljon munkát a hazai filmiparban. Kezdetben bérfejtőként segítette a gyártást,

A hazatérés mindenki számára kivételes jelentőségű, főként, ha erre százöt év után kerül sor. Több mint egy évszázad kellett ugyanis ahhoz, hogy Hódmezővásárhely szülötte, Hamza D. Ákos visszatérjen a dél-alföldi városba, ahonnan 1903-ban elindult világméretű útjára. A festő, szobrász, filmrendező és költő gazdag életművébe a Tornyai János Múzeumban kaphatnak betekintést az érdeklődők. A közel két hónapon át megtekinthető kiállítás anyagának zöme a jászberényi Hamza Gyűjtemény és Jász Galéria tulajdona.

A teljesen elfeledett, sőt, közismertté válójában sosem vált művészeti életút rehabilitálása rendkívül összetett feladat. Mindenekelőtt ugyanis meg kell találni a legmegfelelőbb módszert arra, hogy a publikum és a szakma figyelme ráirányuljon a képek, plasztikák, ideák megtegmentőjének munkásságára. A minőségi művek bemutatása mellett ilyenkor elengedhetetlen az alkotó pályafutásának objektív feltárása és értelmezése, beágyazása a szintén elfogulatlanul rekonstruált, tehát hiteles korabeli történelmi-társadalmi kontextusba.

HAJ: 1921-05-28.1
5100 Jászberény, Gyöngyösi út 7.
Tel.: (07) 411-619
Deviza szá.: B 062107
OTP: 11745035-20206541
Adószám: 19221702-1-16

„Azonosítási szám”
8141.0372.1

vármegye.
HÓDMEZŐVÁSÁRHELY város.

Születési anyakönyvi kivonat.

Folyé- szám	A bejegyzés ideje (év, hó, nap)	A születés ideje (év, hó, nap)	A gyermek utóneve, neme, vallása	A szülők			A születés helye, ha a születés nem az anyai lakóhely területén	Aláírás előtti esetleges megjegyzések. Aláírások.
				családi és utóneve, (illetve foglalkozása, készsége)	vallása	élet- kor		
1131 A.	1903 sept. 7.	1903 sept. 1.	Dezső Ákos fiú r. katol.	Hamza Dezső vassági hivatalnok.	r. katol.	23		
				Sherei Róra Hódmezővásárhely. vassági tisztviselő. Székelykeresztúr helye: Felső-Kadány. Körmény (Csongrád megye)	r. katol.	20		

Utólagos bejegyzések. — Kiigazítások.

Bizonyítom, hogy ez a kivonat a *Hódmezővásárhelyi*
anyakönyvi kerület születési anyakönyvével megegyez.
HÓDMEZŐVÁSÁRHELY.
Kelt 1938. máj. 11.
Napló 2.337. szám.
Díj: Kettő Pengő.

11. r. sz.

M. kir. állami nyomda: Budapest, 1938. — 4781.

HAMZA D. ÁKOS ÉS FELESÉGE, LEHEL MÁRIA

majd producerként, végül önálló vállalkozóként a Hamza Film Kft. keretében. Első nagyjátékfilmjét, a Herczeg Ferenc elbeszélése alapján készült *Gyurkovics fiúkat* 1940-ben mutatták be. S bár több stílusnak (sci-fi: *Szíriusz* [1942], film noir: *Külvárosi őrszoba* [1942], *Bűnös vagyok* [1942], western: *Ördöglovas* [1943]) is meghonosítója, szerzői filmet nem jegyzett, több esetben pedig kénytelen volt alávetni magát a piac diktálta követelményeknek, igénytelen elvárásoknak (*Egy szoknya, egy nadrág* [1943], *Ragaszkodom a szerelemhez* [1943], *Ez történt Budapesten* [1944]). Még mielőtt elhagyta az országot, szakszervezetet vezetett, Bajcsy-Zsilinszky Endre független kisgazdapárti gondolkodó egykori híveként pedig a politika színterén is megnyilatkozott, mígnem 1947-ben Ortutay Gyula (a Magyar Központi Híradó Rt. [Rádió, MTI, Filmhíradó] akkori elnöke) visszaküldte Párizsba, azzal az ürüggyel, hogy reá vár a televíziós híradók intézményesítése Magyarországon, ehhez pedig külföldi tapasztalatokat szükséges szereznie. Természetesen nem tért vissza, mert nem is kellett visszatérnie. Azon volt, hogy Jean-Paul Sartre egzisztencialista filozófussal, színdarab- és regényíróval megfilmesítse a *Pizkos kezek* (*Les mains sales* [1948]) című drámát, amely terv viszont nem valósult meg. Nem is baj, hisz a produkció valószínűleg nem vetne túl jó fényt Hamzára, aki amúgy – bevallása szerint – elkötelezett híve volt a humanizmusnak. Elveszett a *Nous marchons* című francia-izraeli koprodukció is, amelyet szintén ő rendezett.

Olaszországi éveit is fémjelezte néhány mozimű, így a Strano appuntamento (*Különös találkozás* [1950]) és az Il belle Tevere d'Oro (*A szép arany Tiberisz*

[1951]) a ma már kevésbé elérhető, nézhető s tanulmányozható ismeretterjesztő alkotások kiegészítéseképpen. Filmes karrierjét a brazilai *Quem matou Anabela?* (*Ki ölte meg Anabellát?* [1955]) zárja, amely a maga korában eléggé bőséges és kedvező hangvételű sajtóvisszhangnak örvendett. Hogy mindemellett festett is? Minden jel arra mutat, hogy igen, jóllehet csak feltételezhetjük, hogy a gyakran fájlalt párizsi bombázásban meg nem semmisült képei máig magánszemélyeknél lappanganak.

Az ötvenes években, tehát az emigráció első esztendőiben képzőművészként viszonylag keveset alkotott. Néhány máig fennmaradt figurális olajképén (*Római konfliktus I., II.* [é. n.], *Római udvar* [1949], *Dinnyedarusok* [1951]) kívül viszont ekkor készült tollrajzok-sorozatának több kimagasló darabja, amelyek olyan tekintetben is érdekesek, hogy előrevetítik a hetvenes években kikristályosodott absztrakt elképzeléseit, és bizonyítják tudományos érdeklődését (*Induló élet* [1970], *Gravitáció* [1970], *Genesis-sorozat* [1972], *Konvergencia* [1976]). Ezen túlmenően kapcsolódási pontként kezelte az építészetet (*Betonhajnal I.* [1984], *Betonhajnal II.* [1985], *Cementkorszak* [1984], a zenét (*Hódolat Bartók Bélának* [é. n.], *Toccata és fuga* [1972], *II. Jász rapszódia* [1981], *Jász rapszódia* [1983], *Hanghatár* [1969]), az elektronikát (*Elektronika* [1973]), és tudatosan vállalt feladatának tekintette a mozgás, a fejlődés, valamint az érzelmi kötődések legkülönfélébb megjelenésének rajzi, festői, szobrászi ábrázolását: ezeket a jelenségeket idézte fel színezett vonalrendszereiben, bonyolult vagy éppenséggel leltisztult kompozícióiban (*Sacre du printemps* [1954], *Az első kő* [1957], *Ménes* [1961], *Táltos* [1983], *Tér és forma I., II., III.* [1980], *Galaxia* [1985]).

A létrehozott életmű nivóján túl az egyes művészek későbbi megítélését természetesen az is meghatározza, hogy mikor, hol és milyen kiállításokon kaptak lehetőséget a nyilvános bemutatkozásra. Ha ezen szereplések felől közelítjük meg Hamza D. Ákos személyiségét, azt tapasztaljuk, hogy nem tartozott azok közé, akik egyik tárlatról a másikra szállították munkáikat. Néhány európai nagyváros (Róma, Bécs, Párizs, München, Turin, Budapest) kisebb galériájában megfordult ugyan a brazilaiak mellett, ám jellemzően nem a magamutogatás töltötte ki nyugdíjas éveit. Előnyére váljék: nem volt az a típus, aki azzal a céllal alkotott, hogy beszéljenek róla, folyóiratok, újságok címlapján, híradókban szerepeljen. Első ízben párizsi tanulóévei alatt, 1929-ben állított ki, majd hosszú szünet után Olaszországban, az ötvenes években. Aztán ismét el kellett telnie húsz esztendőnek, hogy Braziliában festői tehetségét is közismertté tegye. Nem egy ízben méltatták képeit a helyi lapok, és nemegyszer jegyezték meg róla, mennyire rányomja bélyegét stílusára, mondanivalójára európaisága, mi több, közép-európaisága.

A GYURKOVICS FIÚK STÁBJA (HAMZA A HARMADIK SORBAN BALRÓL AZ ÖTÖDIK.)